

УДК 811.111'246-112(6)

АНГЛІЙСЬКИЙ ПІДЖИН НІГЕРІЇ ТА ГАНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Юрій Дзядик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел.(032)239-41-98,
e-mail: yuridlviv@hotmail.com*

Розглянуто англійський піджин, яким послуговуються у Нігерії та Гані. Особливу увагу приділено питанню зародження піджина у період колонізації Африки та його розвитку в епоху деколонізації. Проаналізовано фонетичні, граматичні та лексичні особливості англійського піджина, а також подано переклад речень українською мовою.

Ключові слова: англійський піджин, білінгвалізм, мультилінгвалізм, мезолектичний, базолектичний та акролектичний етапи.

Мова – категорія суспільна. З розвитком суспільства еволюціонує мова. Розглядаючи стандартну англійську мову, яка є офіційною у багатьох країнах світу, беззаперечно впливає факт існування національних аспектів мови. Географічні умови, культура вносять у стандартну мову певний колорит, узгоджуючись із загальноприйнятими правилами. У результаті міграції англійськомовного населення та доби колонізації Африканського континенту виникла потреба спілкування європейської цивілізації з поневоленими народами. Завдяки росту населення, віковій традиції етнічної та лінгвістичної розмаїтості, толерантності у Нігерії розвинулося меркантильне суспільство з основними урбанізованими центрами задовго до приходу європейців (XV ст.) та встановлення джихаду (XIII ст.). Міське життя, змішані шлюби, торгівля та подорожі об'єднали нігерійців, які розмовляли різними мовами. Білінгвалізм та мультилінгвалізм стали більше нормою, ніж винятком. Одночасно з недовгим португальським пануванням, британським колоніалізмом прийшла європейська освіта через місіонерів – колишніх рабів, багато з яких були носіями мови крію зі Сьєрра-Леоне. У нігерійському піджині (конгломерат мови Королеви та місцевих діалектів) можна окреслити три етапи: мезолектичний (креолізований – вживання тільки піджина), базолектичний (піджинізований – вплив інших нігерійських мов) та акролектичний (декреолізований – вплив нігерійської англійської мови) [3]. З плином часу носії англійської мови закріпили за нігерійським піджином тавро «ламаної мови», хоча очевидним є факт, що порушення основних правил стандартної мови більше притаманні тим, для кого англійська мова є іноземною, а не, як у випадку з Нігерією, офіційною. Піджин не має на меті спростити лінгвістичні надбання стандартної мови; він не виступає продуктом недосконалої спроби володіти стандартною мовою;

англійський піджин є продуктом історичного, соціолінгвістичного поєднання нігерійських мов з мовою-основою. Проте на сьогодні, оскільки носії мови часто й самі порушують правила власної мови, незначні граматичні помилки не вважають «ламаного мовою». Лише недавно лінгвісти дійшли висновку, що піджин та креол не є хибними версіями інших мов, а, навпаки, новими мовами, оформленими за тими ж прийомами, що й стандартні мови [1].

Нігерійський піджин є найуживанішою мовою вздовж західного узбережжя Африки, а також серед діаспори Атлантичного басейну. За підрахунками, 3-5 млн осіб послуговуються ним як першою мовою, 75 млн – як другою. Обидва показники стрімко зростають, оскільки мова набирає популярності серед молоді, що становить більшість національного населення. Англійський піджин у Нігерії є, головним чином, розмовною мовою з елементами високої емоційності та жестикуляції, що не має встановленої орфографії. Соціальні умови нігерійського середовища ставлять більші вимоги для його функціонування. Виходячи з широкого використання, лінгвісти (Ессін, Егбокаре, Еменанджо) пропонують визнати піджин національною мовою Нігерії, хоча перешкодою слугує тлумачення нігерійського піджина як різновиду стандартної англійської мови [4].

Перекладаючи нігерійський піджин, слід брати до уваги деякі чинники: хоча він має спрощену звукову, морфологічну, синтаксичну системи, нескладний словотвір та систему речення, однак існують правила, за якими функціонує мова. Послуговуючись системою приголосних, шістьма голосними та трьома дифтонгами, піджин уможливує існування омофонів: *thin, thing, tin* вимовляють [tin]. Розпізнають їх завдяки контексту, тонові, іншим засобам комунікації. Речення мають властивість закінчуватися термінальними інтенсифікаторами (*o, na, sha*), що підсилюють значення попередніх слів: *Di ting get as e be sha* (Це справді незвично). *E don ta ya me o* (З мене таки вже досить/ Мені вже так набридло). Загальні запитання ідентичні розповідним, їх розрізняють за допомогою інтонації; інколи вживають на початку речення лексему *abi*, яка присутня також в альтернативному запитанні: (*Abi*) *you go makit abi you go skul?* (Ви ходили на ринок чи до школи?). Припущення виражають вживанням дієслова *fit*: *Abi you go Legos? A fit go* (Ви поїдете до Лагосу? Я міг би поїхати/Можливо, поїду) [9]. Часові форми налічують такі імпліфікатори: *don* (завершеність дії), *dey* (позначає інколи теперішній час), *bin* (минулий час), *dey* (тривалий час, дія у процесі), *go* (майбутній час): *Your money don come* (Ти виграв джекпот). *No dey monkey say you sabi me* (Не вдавайте, що ви мене знаєте). *We bin dey grass for bush* (Ми палили у куцах). *A go chop* (Я їстиму). Редуплікація є важливим засобом утворення прислівників, прикметників, іменників: *small small* (ніжно). Також її часто вживають для емфазі: *play play* (жвавий); у дієсловах нею позначають тривалість дії: *Person cry cry* (Ця людина зараз плаче). За допомогою афіксації (*short shorty* (низька людина), *left lefty* (шультя)), метафоричного розширення (*yellow fever* (інспектор дорожнього руху), *water don pass garí* (проблема)), ускладнення (*God pikin* (християнин), *strong head* (упертість)), усічення (*caf* (кафе), *bros* (брат), *wan* (хотіти), *tori*

(оповідання)), метафори (breaklight (тінь), pure water (дешеві товари)), метонімії (Ghana must go (гроші, хабар)), акронімів/аббревіатур (247 (24 години, 7 днів), 1-0-1 (регулярність їжі за день), JCS (новачок)) збагачується лексичний пласт нігерійського піджина. Інші приклади піджина: Wetin dey hapun (Як справи)? No dey yarn okras for hia (Не говори нісенітниць). Dat kain mats e get as e be (Це для мене вища математика). Wetin dey do you sef (Якісь проблеми)? You dey chop bottle (Сірники є (провокування бійки))? [2].

Прості граматичні конструкції, примітивна орфографія та спрощена фонетика, панування аналітизму характеризували англійський піджин на початковому його етапі. Поступово піджин став рідною мовою для певних етнічних груп, розширюючи свої комунікативні функції, ускладнюючи структуру на основі певних правил. Через призму соціолінгвістики за допомогою дескриптивного аналізу можна з'ясувати, як мовні інваріанти розрізняють у мовних групах, що відокремлені такими соціальними чинниками, як етнічна приналежність, культура, релігія.

У процесі деколонізації помітним став вплив африканської культури у світовому співтоваристві. Чітко простежується міжкультурний аспект англійського піджина, насамперед через зворотній контакт носіїв піджина – вихідців із Африки (Нігерія, Камерун, Гана) з європейськими народами. Культура є «колективним програмуванням думки, що вирізняє одних представників категорії людей від інших» (Г. Гофштенде), а культурні цінності за допомогою своїх інструментів (слово, музика, мистецтво) впливають на створення образу країни. Культура впливає на структурне та функціональне використання мови, а мова немислима без культурної спадщини. Африканську культуру характеризує колективізм, у якому утвердження груп переує утвердженню індивідуума. Група постає фундаментальною одиницею політичного, соціального, економічного інтересу. В умовах глобалізації значною професійною якістю сучасного спеціаліста є здатність здійснити комунікацію, яка не може бути ефективною без знання та володіння прийомами міжкультурного спілкування [8].

Розглянемо фонетичні та граматичні властивості англійського піджина, яким послуговуються у Гані, для того, щоб зрозуміти його міжкультурний аспект та побачити увесь спектр національного колориту, за допомогою якого відбувається вплив на пласт мови. Англійська мова є офіційною у Гані, загалом її використовують в освітній сфері, медіа. Англійський піджин у країні, де його вживає третина населення, є частиною неперервного західноафриканського англійського піджина, який розпочав своє існування в державі у другій половині XVII ст., став єдиним контактним різновидом, що увійшов у XXI ст. [5]. На зорі свого існування, структурно, ранній англійський піджин торгівлі був елементарним і гнучким, на відміну від нинішнього ганського піджина. Хоча його функціональна сфера обмежена, а мова більш стигматизована, проте ситуація стрімко змінюється. Піджин не є офіційно визнаною мовою Гани і не має стандартизованої орфографії. Проте описи граматики науковцями свідчать про зацікавлення та вивчення цього явища лінгвістами. Піджин увійшов до

вжитку у середній школі у 60-ті роки минулого століття, а незабаром – і в університеті [7].

Ганський англійський піджин має сім монофтонгів та шість дифтонгів (ai, au, oi, iə, əa, uo). Тон відіграє допоміжну роль у піджині, вирізняючи деякі граматичні морфеми від омофонних лексичних одиниць ('go' як індикатор майбутнього часу – 'go' як повнозначне дієслово; 'bi' як копула – 'bi' як іменник 'bee'). Піджин також містить комплексні склади з трьома приголосними на початку та двома у кодї (strends – be strange); кластери часто редукуються елізією чи епентезою (blankes – blankets, kolof – cloth). Система іменника не має родового маркування. Множина позначається флексією -s: Dat ples, no moskito-s – There are no mosquitoes in that place; може залишатися немаркованою: Wi get som wuma we de de kuk – There were women who cooked for us; або відбувається редуплікація іменника: Dem de kam opi faktri-faktri for os – They come and open factories for us. Вищий і найвищий ступені порівняння прикметників утворюють за допомогою 'pas': De get strong pas wi – They became stronger than us; A de sofa pas evribodi – I suffer most = I suffer more than everybody. Часові форми мають свою специфіку у ганському піджині; маркер 'de' вживають для позначення тривалого часу (Sombodi de kam – Somebody is coming), 'kam' позначає послідовні дії (O de jam kam rot – All the yams rotted), інгресивний аспект виражають за допомогою 'bigin de' (De bigin de fait-fait – They started to fight them), комплетивність – за допомогою лексеми 'finis' (I bon finis – She has given [finished giving] birth), майбутній час містить маркер 'go' (De go kolek de bola – They will collect the refuse), 'fit' виражає фізичну спроможність та дозвіл (A no fit mari sef – I cannot even marry), імператив має форму 'mek ju' (Mek ju kari es pas – Carry us across!) [6].

Англійський піджин виражає приналежність до нації. Це мова медіа та національного дискурсу. На музичній сцені, особливо з розвитком культури Найджа, це мова самовираження та солідарності серед етнічних молодіжних груп. Піджин вивчають в університетах [10]. Його вживають у церковних проповідях, піснях, молитвах. На піджині публікують твори різноманітних літературних жанрів. Англійський піджин Нігерії та Гани має майбутнє. Лінгвістичні дослідження останніх років у цій галузі, постійна зацікавленість широкого кола науковців – яскраве цьому свідчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Booij G.* The Grammar of Words. / G. Booij. – Oxford : Oxford University Press, 2005.
2. *Elugbe B. O.* Nigerian Pidgin: Background and Prospects. / B. O. Elugbe, A. Ph. Omamor – Ibadan : Heinemann Educational Books, 1991.
3. *Faraclas N. G.* Nigerian Pidgin / N. G. Faraclas. – Routledge, 2005. – P. 128–258.
4. *Holm J.* An Introduction to Pidgins and Creoles / J. Holm. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000.

5. *Lynell M.* Nigerian Pidgin English of Warri / M. Lynell, A. Schnukal // *Journal of Nigerian Languages*, 1982. – P. 213–219.

6. *Huber M.* Ghanaian Pidgin English in Its West African Context: A Sociohistorical and Structural Analysis / M. Huber. – John Benjamins Publishing Company, 1999.

7. *Huber M.* Ghanaian Pidgin English: Morphology and Syntax. / M. Huber – Berlin : Mouton de Gruyter, 2004. – P. 866–878.

8. *Huber M.* Ghanaian Pidgin English: Phonology / M. Huber. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2004. – P. 866–873.

9. *Mensah E. O.* Lexicalization in Nigerian Pidgin. / E. O. Mensah // *Concentric: Studies in Linguistics*. – University of Calabar, 2011. – P. 2092–40.

10. *Ofule Ch.* Towards the Standardization of Naija: Vocabulary Development and Lexical Expansion Processes / Ch. Ofule // *Conference of Nigerian Pidgin*. – Ibadan : University of Ibadan, 2010.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2011 р.

Прийнята до друку 05.06.2012 р.

NIGERIAN AND GHANAIAN PIDGIN ENGLISH: PAST AND PRESENT

Yuriy Dzyadyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-98,
e-mail: yuridlviv@hotmail.com*

The article deals with widely spoken in Nigeria and Ghana Pidgin English. The issues of its beginning in the period of colonization of Africa and its development in the post-colonial epoch are under investigation. Phonetic, grammatical and lexical peculiarities are analyzed, as well as the Ukrainian equivalents are presented in the article.

Key words: Pidgin English, bilingualism, multilingualism, mesolectal, basic lectal and acrolectal periods.

АНГЛИЙСКИЙ ПИДЖИН НИГЕРИИ И ГАНЫ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Юрий Дзядык

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-98,
e-mail: yuridlviv@hotmail.com*

Рассмотрен английский пиджин, распространенный в Нигерии и Гане.

Основное внимание уделено вопросу зарождения пиджина в период колонизации Африки и его развития в эпоху деколонизации. Проанализированы фонетические, грамматические и лексические особенности английского пиджина, а также предоставлен украинский перевод предложений.

Ключевые слова: английский пиджин, билингвализм, мультилингвализм, мезолектический, базолектический и акролектический периоды.